

УДК: 37: [347: 316. 774] (477)

П.В. КІНДРАТ

ПРОБЛЕМИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

***Резюме.** У статті охарактеризовано поняття: інформація і дані, інформаційне право і його принципи; визначено передумови для становлення інформаційного права та його місця серед інших галузей права.*

***Ключові слова:** інформаційне право, інформація, дані, інформатика, інформатизація.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах активного поширення комп'ютерних технологій та мереж, однією з ключових особливостей світового прогресу є зростання значимості інформації, як предмету особливих суспільних відносин, що разом з енергією і матерією є фундаментальним чинником основи світобудови та розвитку цивілізації. Сьогодні інформація, завдяки засобам інформатизації, все активніше впливає на соціальні процеси та економіку, чим зумовлює соціально-економічну трансформацію у всіх сферах життєдіяльності людини, діяльності суспільства і держави. Таке трактування визначає необхідність у підвищенні ефективності основ державного функціонально-регуляторного управління в інформаційній сфері завдяки науково обґрунтованим поглядам на багатогранну роль інформаційного права та потребам систематизації юридичних норм в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні та формування глобального інформаційного простору.

Мета і завдання статті:

1. Висвітлити основні проблеми щодо систематизації інформаційного законодавства України.

2. Визначити напрямки і перспективи подальших досліджень щодо визначеної теми.

Виклад основного матеріалу. Розвиток інформаційних технологій кінця ХХ ст. призвів до розширення сфер, що застосовують обробку даних, та формують інформаційні потоки. Інформаційна сфера перестала бути прерогативою державних структур та великих організацій. Розширення можливостей комп'ютерних та інформаційних систем, зростання потужності обчислювальної техніки дозволило створювати і оперувати великими масивами даних, проводити політику інформаційного впливу для компаній різного гатунку.

Упродовж багатьох років державна інформаційна політика в Україні охоплювала, головним чином, проблеми, пов'язані з діяльністю засобів масової інформації. На початку 1990-х рр. зміст державної інформаційної політики було розширено, до неї потрапили елементи захисту прав громадян й організацій на загальнодоступну інформацію, гарантованих Конституцією країни, запроваджено право власності на інформацію, визначено аспекти інформаційної безпеки.

З кінця 1990-х рр. формулюються і розвиваються принципи і положення державної політики інформатизації, вираженої в різних її програмах та проектах. Основний їх зміст зводився до забезпечення науково-технічних, виробничо-технологічних і організаційно-економічних умов створення і застосування інформаційної інфраструктури та інформаційних технологій. При цьому політика інформатизації практично була відокремлена від політики, яка здійснюється державою у сфері засобів масової інформації.

В Україні питанням упорядкування інформаційних відносин, державної інформаційної політики та її реалізації в діяльності органів державної влади присвячені роботи учених І. Арістової, М. Ануфрієва, О. Баранова, А. Берлача, К. Беякова, В. Бутузова, В. Гавловського, В. Горобцова, М. Гуцалюка, І. Жилиєва, Є. Захарова, Р. Калюжного, І. Касперського, В. Ковальського, О. Копана, Б. Кормича, К. Левченко, В. Литвина, А. Марущака, А. Нечай, А. Новицького, В. Полохала, В. Развадовського, С. Расторгуєва,

В. Речицького, Р. Романова, К. Самойлик, А. Семенченка, В. Фурашева, В. Цимбалюка, М. Швеця, О. Шевчука, О. Яременка та ін.

Актуальність тематики дослідження щодо упорядкування інформаційних відносин у контексті розбудови в Україні розвинутого інформаційного суспільства офіційно засвідчено постановами: Головної служби інформаційної політики Секретаріату Президента України; Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти; Міністерства науки і освіти України; Державним комітетом телебачення та радіомовлення України; Державного комітету інформатизації України; Департаменту інформаційних технологій МВС України.

Метою дослідження є аналіз теоретико-правових основ методології цілісної системи інформаційного законодавства України адаптованого до положень європейських правових стандартів.

Методологічну основу дослідження становлять сукупність методів та прийомів наукового пізнання та обґрунтування результатів дослідження із застосуванням методів філософії (історичного, діалектичного, інтуїтивного, герменевтики та ін.) та загальнонаукових методів (формально-логічного, структурно-функціонального, порівняльного та ін.). Системний та структурний підходи є базою всієї роботи й використовуються для вирішення більшості завдань дослідження.

Дослідження, аналітико-синтетична структуризація, системне та нормативно-правове узагальнення інформаційних відносин щодо основних напрямів упорядкування інформаційних відносин дозволило відзначити загальні фактори та перспективи стосовно упорядкування діяльності в інформаційній сфері щодо інформаційних ресурсів та їх захисту.

Для проведення дослідження доцільно визначити загальну структуру інформаційного права, яка наведена в таблиці 1 [1]:

Таблиця 1

Загальна структура інформаційного права

<p>ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО – система суспільних уявлень про духовні цінності та справедливий життєвий устрій, історично сформовані світовою цивілізацією та сформульовані на їх основі соціальні принципи взаємостосунків у вигляді правових формул (норм права) щодо інформаційних відносин, які виникають у процесі створення, збирання, збереження, користування, використання і поширення інформації, даних та інформаційних ресурсів (продуктів), що охороняються та захищаються державою.</p>		
<p>Підсистема з регулювання відносин в області інформації</p> <p>ІНФОРМАЦІЯ – уявлення про відомості, факти і знання, їх відображення і інтерпретація в свідомості людини.</p> <p>Інформація нова (знання) – уявлення про відомості, факти і знання, їх відображення і інтерпретація в свідомості людини, зміст яких має інтелектуальне самовираження і не може бути наперед відомий чи передбачений.</p> <p>Інформація масова (щодо ЗМІ) – документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що видо-буваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.</p>	<p>Підсистема з регулювання відносин в області інформатики</p> <p>ІНФОРМАТИКА – наукова діяльність, яка вивчає техніко-технологічну сферу та визначає впровадження новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій та мереж електронної комунікації.</p> <p>Дані – сигнали та електронні структури на матеріальному носії, до яких інформація пристосована.</p> <p>прикріплена.</p>	<p>Підсистема з регулювання відносин в області інформатизації</p> <p>ІНФОРМАТИЗАЦІЯ – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, які спрямовані на створення умов для задоволення потреб громадян суспільства та держави на основі розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційно-комунікаційних тех-нологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислю-вальної та комунікаційної техніки.</p>

Узагальнення результатів дослідження дозволило дійти таких основних висновків:

1. Інформаційне право як сфера врегулювання суспільних відносин щодо реалізації інформаційних потреб людини, суспільства і держави в політичних, економічних, технологічних, медичних, освітніх, культурних, правоохоронних та інших процесах набуває у правовій системі держави все більшого значення цільового напрямку пізнання законів та аналізу наслідків інформаційної діяльності. Трактуючи ролі інформації як одного з головних чинників життєдіяльності людини, а також діяльності суспільства і держави визначає потребу в загальній системі упорядкування інформаційних відносин, яка може створити умови прогнозованості удосконалення інформаційного законодавства на науковій основі.

Як свідчить системний аналіз, у правовому регулюванні інформаційних відносин в Україні існує ряд організаційних, процесуальних та інших питань, які потребують комплексного опрацювання, а також актуалізують проблему подальшого розвитку нормативно-правової бази в інформаційній сфері, зокрема: нормотворча діяльність в Україні часто здійснюється за відсутності загальнодержавної системності в інформаційній сфері, шляхом фрагментарного вирішення наявних проблем в окремих законах та підзаконних нормативних актах. Значний масив норм щодо інформації розміщено у різних галузях законодавства, в т.ч. у цивільному, адміністративному, трудовому, кримінальному. Мають місце суттєві розбіжності щодо розуміння структури системи законодавства у сфері інформаційних відносин та підходів до її формування.

2. Різні закони та підзаконні акти, що регулюють суспільні відносини, об'єктом яких є інформація, приймалися впродовж 20 років без достатньої узгодженості понятійно-категоріального апарату і застосовують ряд термінів, які є недостатньо коректними та неоднозначно сприймаються та застосовуються учасниками інформаційних відносин на практиці.

3. Види інформаційної діяльності знаходяться в жорстких рамках того, що прописане в Конституції України (збирання, зберігання, використання, поширення), у той час коли електронний простір визначає свої види діяльності (обробка, введення, вивід, передача, компіляція, відображення, знищення даних та ін.).

4. Процес нормотворення в інформаційній сфері нерідко здійснюється без належного узгодження з положеннями європейських правових стандартів. Значна кількість юридичних норм, які регулюють інформаційні відносини, розпорошена по різних законах та підзаконних нормативних актах, що ускладнює їх пошук, аналіз та узгодження для практичного застосування. Нові юридичні норми у сфері суспільних інформаційних відносин нерідко не узгоджені з раніше прийнятими, що призводить до правових колізій і падіння авторитету публічного права, нігілістичного ставлення суб'єктів суспільних відносин до законодавства.

5. Відсутнє спеціальне законодавче регулювання діяльності, пов'язаної із застосуванням Інтернету та інших телекомунікаційних систем в комерційних цілях і надання відповідних послуг. Водночас, зростають загрози особі, суспільству і державі, а також усій міжнародній спільноті від такого негативного явища як комп'ютерна злочинність – вчинення злочинів з використанням інформаційних технологій та мереж. Зазначене породжує соціальні конфлікти в інформаційних відносинах між їх учасниками і створює передумови для уникнення відповідальності за скоєні правопорушення, а також істотно підвищує інвестиційні ризики і провокує відставання від темпів розвитку електронно-мережевої економіки провідних країн світу.

Таким чином, інформаційне законодавство України не повною мірою відображає зміни в суспільному житті, що виникають в результаті розвитку технологій та мереж, які становлять основу інформаційного суспільства. Становлення та розвиток інформаційного суспільства визначає необхідність у створенні цілісної системи інформаційного законодавства, адаптованого до положень європейського права. Відмічене визначає потребу

у розробці методологічних основ систематизації усього інформаційного законодавства України. [2]

У результаті дослідження та обґрунтування гносеології понять «інформація» та «дані» визначено, що в нормах законодавства України ці поняття у більшості випадків ототожнюються. Універсального визначення поняття «інформація» не існує. Кожне з визначень вірно для певного застосування, і кожне стає неконструктивним, якщо воно застосовується не за призначенням. Дефініції у законах та проектах використовують семантичний аспект інформації, тобто змістовний опис об'єкта. Проте поняття «інформація» має два аспекти:

– семантичний – інформація розглядається як знання (відомості), як якісне значення змісту повідомлення. Звідси можна говорити про те, що інформація - це відомості про дійсність на основі мислення і висновків людей або вирішення задач засобами, що наділені «інтелектуальними» можливостями;

– онтологічний – інформація розглядається як кількісне значення міри пропускну здатності каналу телекомунікації (визначеності й упорядкованості потоку повідомлення в мережах передачі даних) і упорядкування повідомлень (організація процесів кодування/декодування і передачі/прийому інформації). Інформація в даному аспекті розглядається як упорядкована субстанція, яку можна описати математично. Для технічного об'єкта «інформація» не «відомості», і тим більше не «знання». Для традиційного документа захист інформації є захистом відомостей, для електронного документа захист інформації є захист даних, тобто захист кодів (сигналів, структур) до яких відомості «прикріплені» чи «пристосовані», і захист даних є збереженням порядку їх черги. У неживій природі об'єкти взаємодіють з інформаційним кодом, але не зі «знанням» чи «відомостями». У цьому аспекті «інформація» відповідає поняттю «дані», яке визначає інформаційно-інфраструктурні відносини.

За результатами дослідження поняття «інформаційне право» зроблено висновок про те, що це - система суспільних уявлень про духовні цінності та справедливий життєвий устрій, історично сформовані світовою цивілізацією, та сформульовані на їх основі соціальні принципи взаємостосунків у вигляді правових формул (норм права) щодо інформаційних відносин, які виникають у процесі створення, збирання, збереження, користування, використання і поширення інформації, даних та інформаційних ресурсів (продуктів), що охороняються та захищаються державою. Інформаційне право України як напрям наукових досліджень розміщене поряд з адміністративним та фінансовим правом. Це не тільки данина першопрохідцям і ученим-юристам, які стояли у витоків правового врегулювання інформаційної діяльності, а й свідчення того, що інформаційне законодавство для того, щоб забезпечити розвиток інформаційного суспільства в Україні, змушене було починати не тільки із застосування напрацьованих методів адміністративного стимулювання інновацій (в економічній площині), а й запобігання негативним аспектам у контексті безпеки людини, суспільства і держави.

Фінансово-правовий аспект інформаційного законодавства визначає можливість державної економічної підтримки інформаційної діяльності (через бюджетні видатки, банківські кредити, податкові пільги тощо) з перспективою повернення грошей (через податки, розширення бази оподаткування тощо). У контексті фінансового законодавства можна говорити, що інформаційна діяльність потрібна для надходжень до державного бюджету.

Цивільне законодавство з юрисдикцією щодо змагальності сторін не в змозі оперативно реагувати на негативні тенденції в суспільстві (обумовлені його природою), хоча не виключається застосування можливостей стосовно вирішення колізій у відносинах. «Право інтелектуальної власності», що визначено Книгою четвертою Цивільного кодексу України, має бути складовою частиною кодексу щодо сфери інформаційного права: об'єкти

інтелектуальної власності є не що інше, як інформація, яка може отримувати оболонку охороноздатності у вигляді охоронного документа під назвами «патент», «свідоцтво» тощо. [1]

Інформаційне право, у свою чергу, сприяє розвитку провідних та інших галузей права. З інформатики у право перейшло економічне розуміння сутності інформаційного продукту як різновиду майна. Інформаційний продукт має економічну цінність, який на рівні з речами та енергією може визначатися у грошовому еквіваленті та бути об'єктом економічного обігу та зобов'язань, а отже бути об'єктом права власності (і не тільки в контексті права інтелектуальної власності). Зазначене є свідченням того, що інформаційне право знаходиться на порозі становлення як нової галузі юридичних наук.

За результатами дослідження поняття «принципи інформаційного права» зроблено висновок про те, що це зафіксовані в правових формулах світових стандартів ідеї і положення, які визначають суть інформаційних відносин та надають системний зміст нормам і інститутам в інформаційній сфері. Принципи інформаційного права залежно від національних, політичних уявлень трансформуються у норми національного законодавства, яке встановлює межі стосовно світових принципів права в діяльності щодо збирання, зберігання, обробки, використання та поширення інформації та даних, визначає спеціальні режими доступу до відповідних видів інформації, гарантії доступу, форми захисту, заходи відповідальності тощо.

На базі аналізу складу чинного інформаційного законодавства зроблено висновок про те, що у сфері інформації, інформатики та інформатизації сукупність правових норм, визначених у законах і підзаконних актах, досягла за кількістю до критичної маси, яка дозволяє здійснити перехід законодавства до нової якості. Це зумовлює потребу виділення в умовно автономну галузь публічного права – інформаційного права, законодавство якого має бути систематизовано на рівні кодифікації.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На основі узагальнення результатів дослідження щодо систематизації інформаційного законодавства можна стверджувати, що основними функціями Інформаційного кодексу України мають бути:

–регулятивна – формулювання прав і обов'язків суб'єктів стосовно інформації; нормативна – формування правиш поведінки суб'єктів інформаційних відносин;

–охоронна – формулювання гарантій і меж правомірної поведінки, за якими діяння створюють правопорушення (делікти) і визначають відповідальність за них згідно з нормами цивільного, адміністративного або кримінального права; захисна - визначення процедури захисту права на інформацію; інтегративна – системне поєднання комплексу юридичних норм, які регулюють інформаційні відносини в Україні, тобто Кодекс має стати об'єднувальною ланкою провідних традиційних галузей права щодо застосування їх методів у сфері інформаційних відносин;

–комунікативна (інформативна) – посилення в окремих статтях на існуючі галузі права, які є системоутворювальними в різних міжгалузевих інститутах права у певному галузевому правовому полі суспільних відносин.

Будь-яка інша "інформація" ("відомості") не входить до юридично визначеного кола предметів матеріального світу та не може претендувати на відповідність тріаді повноважень права власності.

Перспективними щодо продовження даного дослідження є реалізація розглянутих принципів на практиці, та діяльність по виокремленню та систематизації масиву інформаційного законодавства України в рамках окремої галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1.Брижко В. М. Нормативно-правові та методологічні засади в упорядкуванні інформаційних

відносин: науково-методолог. посібник / В.М. Брижко, В.І. Цимбалюк, М.Я. Швець. – К.: ТОВ «Панот», 2009. – 324 с.

2. Швець М.Я. До питання систематизації інформаційного законодавства України / М.Я. Швець, В.М. Брижко // Правова інформатика. – К. – 2007. – №4 (16). – С. 5-7.

П.В. КИНДРАТ. ПРОБЛЕМЫ СИСТЕМАТИЗАЦИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Резюме. В статье характеризовано понятия: информация и данные, информационное право и его принципы; определены предусловия для становления информационного права и его места среди других отраслей права.

Ключевые слова: информационное право, информация, данные, информатика, информатизация.

P.V. KINDRAT. PROBLEMS OF SYSTEMATIZATION OF INFORMATION LEGISLATION

The summary. In the article were defined knowingly of: information and data, information legislation and its foundations. Also were defined conditions of foundation of information legislation and its place between another branches of law.

Key words: information legislation, information, data, informatics, in formatization.

Одержано редакцією 23.11.2012 р.